

Petr Žantovský: Budujeme stát pro 40 milionů lidí

pz prvnizpravy.cz/zpravy/politika/petr-zantovsky-budujeme-stat-pro-40-milionu-lidi

Jméno Baťa mnohým evokuje Tomáše Baťu, toho starého pána, který se objevil po listopadu 1989 v Praze a jehož podnikatelským úspěchům se tolik vždy obdivoval Miloš Zeman, píše Petr Žantovský ve svém cyklu Jak jsem potkal knihy.

Petr Žantovský

24. listopadu 2022 - 04:20

Mnohem zajímavější postavou však byl Jan Antonín Baťa, Tomášův starší nevlastní bratr (1896-1965). Jan Antonín zdědil rozjetý obuvnický podnik po svém otci Tomášovi st. a během třicátých let z něj vybudoval příkladně fungující světoznámou firmu. Po nacistické okupaci odjel, nejprve do USA, poté do Brazílie.

S vládou E. Beneše v Londýně si nerozuměl, v Americe podporoval republikány a bála se ho tamní konkurence. Tak nakonec zakotvil v Jižní Americe, kde byl dokonce nominován na Nobelovu cenu míru. Vybudoval rozsáhlé průmyslové a obchodní impérium, avšak do vlastní země se vrátit nemohl, protože jej tu vinili z kolaborace s Němci, což se nikdy neprokázalo. Baťa tedy zemřel daleko od vlasti, ale rehabilitace jeho jména a díla se mu, byť s ostudným zpožděním,

dostalo. ČVUT mu vrátilo komunisty odebraný čestný doktorát a prezident Zeman jej in memoriam roku 2019 dekoroval Řádem Bílého lva.

Proč vlastně dnes připomínáme právě J.A.Baťu? Protože to byl vizionář, který dokázal skvěle analyzovat dobovou hospodářskou situaci, krizové momenty a chyby, a vyprojektovat sadu námětů k jejich řešení. V tom směru zásadní byla jeho kniha Budujeme stát pro 40 milionů z roku 1938. Při četbě vám dojde, jak moc by se podle myšlenek té knihy měli řídit naši dnešní političtí vrchnostové. I proto jsme pro účely dnešního dílu knižního cyklu vybrali kapitolu týkající se daní a financí.

DAŇOVÁ A FINANČNÍ POLITIKA

Československá republika se dostala v posledních letech mezi země, jež mají největší daňové zatížení na světě. Zejména tíživost daní zaviňuje naši vysokou a trvalou nezaměstnanost. Ona zmenšuje počet podnikatelů, neboť pod daňovým tlakem nemohou podnikat, a ona zdražuje výrobní náklady a znemožňuje rozvoj našeho exportu.

Proč se u nás daňové břemeno stupňuje tak, že se nedá unést? Proto, že:

1. Náklady na veřejnou správu stoupají.
2. Výnosy státních podniků klesají. Nehledíme-li k výnosu tabákového monopolu, jsou vlastně všechny nevýnosné.
3. Roste počet zákonů, převalujících na stát nové úkoly a podniky.
4. Každý nový státní podnik a úkol znamená novou ztrátu.
5. Každá nová ztráta znamená nové státní výdaje a nové daně, vymáhané na podnikatelích a na obyvatelstvu.

6. Každé nové daně zhoršují podmínky pro výrobu, prodej, export i mzdy. Výroba se zdražuje, ceny se zvyšují, podnikatelský výnos mizí. Mzdy jsou vystaveny tlaku a klesají. Export má drahé ceny.
7. Proto u nás soukromá podnikavost klesá a počet lidí, hledajících námezdní práci, se silně zvětšuje. Čím méně vynáší soukromé podnikání, tím je stát více zdaňuje, aby si udržel původní daňový výnos. Čím je více uchazečů o práci, tím tíže ji nacházejí a tím více se stlačují mzdy; tím méně vydělávají ročně a tím vyšší procento daně důchodové a přírážek se na důchodce uvaluje.

Tyto skutečnosti poznáte snadno z těchto čísel:

Rok	Projekt			Skutečnost			Poznámka
	Prjtem	Vydání	Přebytek	Prjtem prelím.	Vydání účinné	Schodek	
1931	9.844	9.838	5·3	9.133	12.260	3.127·5	Po devalvaci 1934
1932	9.323	9.319	4·7	8.367	10.258	1.800·6	
1933	8.634	8.632	1·6	7.379	9.588	2.209·2	
1934	7.632	7.631	1·2	7.492	8.880	1.388·3	
1935	7.985	7.983	2·0	7.054	10.098	3.044·1	
1936	8.033	8.032	1·3	7.554	12.433	4.879·0	
1937	8.456	8.455	1·5				
1938	10.120	10.117	3·0				

Schodek od r. 1931 do r. 1936 činil 15 miliard 448 mil. Kč.

To, co bylo ve výdajích uvedeno, nejsou ovšem všechny výdaje státní. Vedle nich přispívá stát samosprávě a různým fondům částkou asi 2·8 miliardy a dále přispívá na státní dluh obnosem 1·1 miliardy, nezapočteným přímo do výdajů vlastní státní správy.

Zemské finance jsou do veliké míry nesamostatné. To, co jednou rukou vezmou ze státní pokladny jako přídělý, vloží druhou rukou jako přídělý do pokladen okresních a obecních. To, čím zatěžují obyvatelstvo a podnikání, se

projevuje v přímém placení přírůžek, jež se pohybují okolo 450,000.000 Kč ročně.

V průměru r. 1928—30	13.175,000.000
V průměru r. 1931—33	14.154,000.000
roku 1934	12.325,000.000
roku 1935	13.999,000.000
roku 1936	16.333,000.000

V celku lze počítat, že veřejné vydání zatěžuje naše obyvatelstvo a zejména podnikání obrovskou sumou 15 miliard Kč ročně.

Nebezpečí pro naši výkonnost a životní úroveň však netkví pouze v této sumě, nýbrž hlavně v tom, že tyto výdaje vesměs pohlcuje pouhá administrativa a podpory. Nejsou tedy věnovány na investice, které zvyšují výkonnost a sílu státu i hospodářství. Pokud jde o produktivní investice, mezi něž počítám i budování dopravy všeho druhu, podobali jsme se v posledních šesti letech chalupníku, který při orání ztupil pluh. V domnění, že tím ušetří, nedal ho naostřit ke kováři, nýbrž namáhal se ztupeným pluhem dostat z půdy větší výnos. Protože však kovářovi pomocníci zatím neměli co dělat, platil jim podporu v nezaměstnanosti.

Odkud jsme brali peníze na zvýšené státní výdaje?

Co nestačily uhraditi daně, cla, monopoly a poplatky, uhradilo se výpůjčkami, jak ukazuje vzestup státního dluhu:

VZESTUP STÁTNÍHO DLUHU ČESKOSLOVENSKEHO (v miliardách Kč):

Roku	Vnitřní	Zahraniční	Státovkový	Celkem	Poznámka
1927	22·7	5·1	—	27·8	
1930	23·5	6·3	3·4	33·3	
1932	25·7	7·0	2·7	35·4	
1933	27·7	7·0	2·6	37·3	
1935	30·6	7·3	2·0	39·9	
1936	36·0	7·5	2·0	45·5	
1937	36·6	8·1	2·0	46·8	Rozpočet
1938	36·8	8·2	2·0	47·1	Rozpočet

Úrokování a umořování tohoto dluhu nás stojí ročně přibližně 2 miliardy Kč. Více než polovinu této sumy platíme v rozpočtu daněmi přímo. Asi osminu platíme prostřednictvím státních podniků. Zbytek uhrazujeme děláním nových dluhů. Uznávám snahu státní správy o snížení úroků ze státních dluhů, takže, ač nám narostlo za posledních sedm let veliké dluhové břemeno, nezvýšila se suma úroků, jež musíme platit.

Stát však nevystačí s děláním dluhů do nekonečna, zejména nesmí z dluhů hradit běžné výdaje. Každý půjčí státu na rozumné investice, které pozvednou výkonnost a poplatnost obyvatelstva. Stát, který se zadlužuje a investicemi nepodporuje zvýšenou výkonnost podnikání, bude shánět úvěr za podmínek stále nesnadnějších a hlavně draho. Každý si lehce vypočítá, že oslabené soukromé podnikání státní dluhy nezaplatí, a státní podniky, jak statistika ukazuje, nevynášejí nic. Výnos

tabákového monopolu nelze ani považovat za podnikatelský zisk, nýbrž za spotřební daň, placenou kuřáky v ceně kuřiva. U výsledků státních podniků je třeba uvážit, že jejich rozpočet na př. na rok 1938 má na straně příjmů položku 9.222 mil. Kč, na straně vydání 7.869 mil. Kč.

Při tom je třeba uvážit, že státní podniky neplatí přímých daní ani přírážek a že mají dalekosáhlé výhody poštovní i jiné.

Rostoucí schodky státního hospodaření a schodky státních podniků nejsou však jediné, jež ohrožují rozvoj podnikání a tím udržují nezaměstnanost. Vedle nich jsou tu schodky samosprávy, jejíž zadlužení také ještě dále roste.

Jak vysoké je toto zadlužení?

Je příznačné, že to nikdo přesně neví. Jsou tu pouze výpočty přibližné, jež ukazují, že toto zadlužení činí 13–14 miliard. Celkem tedy na nás spočívá tíha 60 miliard veřejných dluhů, z nichž více než čtvrtinu jsme nadělali za posledních šest let. Z největší části jsme je nadělali ne na investice, kde by byly vytvořily majetek a zvýšily naši výkonnost, nýbrž na běžný provoz veřejných věcí. I člověk velmi prostý a nadaný pouze zdravým rozumem pochopí, že v tomto systému dále pokračovati nelze.

Hospodářský život ve státě, na němž má zájem soukromé podnikání, má však nejen stránku výrobní, nýbrž také spotřební. Stát a veřejná správa, jež odebraly soukromému podnikání celé pracovní obory, jsou největšími zaměstnavateli v republice. Číselné výsledky státních podniků ukazují, že práci statisíců svých zaměstnanců řídí bez hospodářského úspěchu.

Jak je tomu s jejich platy?

Podle posledních úředních údajů z roku 1930 bylo v republice 620.000 státních a veřejných zaměstnanců. Protože tehdy zde bylo 5,574.000 výdělečně činných osob, znamená to, že každý desátý člověk byl ve veřejné službě.

Samotný stát zaměstnával 428.000 osob, obce 92.000 osob, ostatní veřejné svazky asi 100.000 osob. Přímo ve státních podnicích, které, jak třeba zdůrazniti, nevydělávají podnikatelsky ani haléře a neplatí daní, pracovalo 294.000 lidí. Jako zaměstnavatel vyřešil stát za krise svůj poměr k zaměstnancům ve státních podnicích tak, že v roce 1935 jich měl už jenom 196.000. Těm novými zákony a nařízeními přidal práce a ubral platů. Výsledek se ukazuje stupňovanými schodky, jež musí hradit podnikání soukromé ve zvýšených daních, při čemž mu stát touto politikou ubral zákazníky i pracovní příležitost.

Kolik platí stát zaměstnancům v administrativě a ve státních podnicích.

Podle účetní uzavírky z roku 1936 připadá na státní zaměstnance a pensisty z administrativy 4 miliardy 100 milionů, z čehož 959 milionů činí pense.

Na zaměstnance státních podniků připadalo v tomto roce 3 miliardy 728 mil. Kč a z toho 1 miliarda 150 mil. Kč na pense.

Z přijímání a propouštění zaměstnanců státních podniků bez ohledu na hospodářskou strukturu podniků se vyvinul jeden z nejvážnějších hospodářských a sociálních problémů: máme masy pensistů bez fondů, z nichž by byly zaručeny pense. Jsou státní podniky, kde se přijímá a propouští bez ohledu na hospodářskou potřebu a kde připadá téměř na každého pracujícího člověka jeden pensista. Státní

dráhy měly podle sčítání dne 31. ledna 1937 všech zaměstnanců 117.542 a 106.000 pensistů. To znamená, že jsou v bídě oba, a že podnik, ačkoliv brzdí vývoj dopravy v celém státě, stále prodělává.

Hospodářská pasivita veřejných podniků, jakož i stoupající výdaje veřejné správy, mezi nimiž je oprávněný pouze vzestup výdajů na obranu státu, má však mnohem horší důsledky nežli rostoucí daňový tlak a zvyšovaná daňová břemena.

Veřejná správa — ve snaze zmenšiti schodky tohoto hospodaření, provádí čím dále tím více zásahy do podnikání soukromého, jež ve svých důsledcích podvazují v soukromém podnikání výkonnost. Aby snížila své ztráty na př. o stokorunu, znemožňuje v soukromém podnikání výdělek 1000 Kč. Příkladem tohoto procesu je situace československé automobilové dopravy a všeho, co na ní závisí.

Toto jsou nejzávažnější skutečné příčiny zmenšené konkurenční schopnosti československého průmyslu, živností a obchodu, jež se pak občas chce zlepšovat odhodnocením měny. Protože odhodnocení měny žádný z těchto problémů nerozřeší, znamená devalvace jen krátké a přechodné zvýhodnění a usnadnění vývozu domácích surovin a zboží z domácích surovin, ale současné ztížení nejvzácnějšího našeho vývozu, při němž vyvážíme v zušlechtěném výrobku ze zahraničních surovin práci československých lidí. Tomuto vývozu devalvace pouze zdražuje suroviny, vnáší chaos do kalkulace výroby a prodeje, proměňuje podnikatele ve spekulanty a rozmnožuje obchodně- politické potíže za hranicemi. Vedle toho ovšem zastavuje tvorbu kapitálu ve státě a zmenšuje k němu důvěru.

Co je třeba učinit, abychom se vysvobodili z této situace, jež se stává nebezpečnou nejen pro blahobyt obyvatelstva, ale také pro odolnost státu?

1. Přestat s vydáváním zákonů a nařízeních, zužujících občanskému podnikání pracovní pole
2. Rozšiřovat toto pracovní pole postupným rušením překážek občanského podnikání.
3. Přenechat občanskému podnikání výrobu a vykonávání služeb, jež dovede konat lépe než stát a s prospěchem pro stát (placením daní) i veřejnost (lepšími mzdami a výhodnějšími cenami).
4. Pronajít nevýnosné státní a veřejné podniky občanským podnikatelům při současné smluvní záruce, že budou respektovat vážné státní a veřejné zájmy.
5. Chceme-li odstranit celý rozpočtový schodek a chceme-li snížit státní výdaje nejméně o 20 procent, nutno odbourat postupně:
 - a) Všechny krisové přírážky k daním přímým a k dani důchodové.
 - b) Veškeré krisové zvýšení daně obrátové.
 - c) Snížení daně ze zdrojů energie.
6. Při současném snížení daní zreformovat berní systém po stránce technické. Potřebu obého ukazuje následující statistika, z níž je zřejmo, že průmyslové podnikání je v Československu nejtíže zdaněno.

PŘEHLED DAŇOVÉHO ZATÍŽENÍ PODNIKÁNÍ:

Z tohoto pořadí, vypracovaného daňovými odborníky na podkladě studie v 18 zemích světa, je jasně vidět nebezpečnou výši našeho daňového břemene. Je třeba berní reformy, jež by snížila daňový tlak na podnikání, uvolnila ruce podnikatelům a ze zvýšené aktivity podniků takto vyvolané vytěžila i při nižším zdanění vyšší konečný výnos daní.

Taková reforma vyžaduje:

1. Technické reorganisace berních správ. Je zapotřebí vybavit je moderním strojním zařízením pro rychlé účtování a počítání. Účetní systém je třeba zjednodušit
2. Vyloučit z berního systému vše, co jej zatěžuje, zbytečně komplikuje a kazí daňovou morálku zejména tím, že nedává poplatníkům, plnícím přesně své povinnosti, jistotu, že jim dostali. V této souvislosti je třeba odstranit devisové předpisy a přečetné druhy poplatků z tiskopisů, účtů a smluv, kde výnos zdaleka nehradí výlohy za práci, jež zde vzniká státu i poplatníkům.
3. Pohotovému vybírání daní spojené s podstatnými výhodami pro platiče dobré a s přitížením platičům špatným.
4. Stanovení lhůty definitivního promlčení všech berních záležitostí starších 3 let, pokud nejsou trestné a pokud předepsané daně byly zaplacené. (Dnes se berní správa vrací k letům 1927, používajíc nedostatečné stylisace zákona.)
5. Je třeba spravedlnosti k poplatníkům a berní orgány musí mít povinnost nahradit občanu škodu, způsobenou svými přehmaty.
6. Odstranit poskytování politických daňových výhod, zejména nerovnoměrné zdanění podnikání soukromého a družstevního.
7. Odstraňme vyšší zdanění moderní formy prodeje, na př. vyšší obrátové zdanění u prodejen.
8. Odstraňme daně, zatěžující polotovary, energii nebo suroviny, jako: dopravní daň, jež se vrací železnicím, daň z uhlí, vodní síly a podobně; nezapomínejme, že daně jsou součástí výrobní kalkulace, tím více rozhodující o konkurenční schopnosti a zaměstnanosti lidu, čím vzdálenější je náš stát od moře.
9. Je třeba zmenšit dnešní počet 27 druhů různých daní a 35 druhů poplatků a nahradit je několika daněmi jednoduchými, vybíranými pokud možno srážkou u pramene tím správním útvarem, který má k prameni nejbližší. Decentralisujme výběr daní mezi stát, zemi, okres a obce.

(J.A.Baťa – Budujeme stát pro 40 milionů. Zlín: Tisk 1938)

(rp,prvnizpravy.cz,foto:arch.)

Tisk stránky Doporučit stránku